KAZNENA ODGOVORNOST UČITELJA.

PREDAVAO U SKUPŠTINI PRAVNIČKOG DRUŠTVA
1. VELJAČE 1908.

DR. JOSIP ŠILOVIĆ
KR. J. R. SVEUČILIŠTNI PROFESOR.

Visoka kr. zemaljska vlada, odio za bogoštovlje i nastavu, toplo je preporučila odpisom od 11. svibnja 1908. br. 9670. ovu knjigu za nabavu učiteljskim knjižnicama srednjih zavoda i pučkih škola ter učiteljskom osoblju svih ovozemaljskih škola.

U ZAGREBU. CIJENA 60 FIL.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.
1908.

Kom. naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb, Ilica br. 30.

KAZNENA ODGOVORNOST UČITELJA.

PREDAVAO U SKUPŠTINI PRAVNIČKOG DRUŠTVA
1. VELJAČE 1908.

DR. JOSIP ŠILOVIĆ
KR. J. R. SVEUČILIŠTNI PROFESOR.

U ZAGREBU.
TISAK KR. ZEMALJSKE TISKARE.
1908.

I.

Kr. kotarski sud u N. osudom od 1. listopada 1906. broj II 2023/5—06 sudio je:

N. N. kriv je, da je dana 14. svibnja 1906. u N. u hodniku gimnazije, dakle javno i pred više ljudi opsovao M. M. sina privatnog tužitelja K. M., nazvavši ga šmrkavcem i fakinom, ter ga tvorno zlostavio ćušnuvši ga, pa je time počinio prekršaj suprot sigurnosti poštenja, označen u §. 496. k. z., pa se toga radi osudjuje po §. 496. k. z. uporabom §. 255. k. z. na kazan zatvora od jednog dana, koji se po §§. 260. sl. b) i 261. k. z. pretvara u kazan globe od 10 kruna u korist zemaljske zaklade, dok se po §. 250. t. 3. k. p. riešava od obtužbe, da je M. M. istom prigodom opsovao takodjer riečima, da je balavac i pokvaren dečko.

Razlozi: „Objektivno je učin djela, zbog kojeg je izrečena kondemnatorna presuda, dokazan izkazom branitelja okrivljenikova, te svjedoka J. R., I. N., i M. C. Sama obrana okrivljenikova priznaje, da je okrivljeni M. M. na hodniku gimnazije javno i pred više ljudi ćušio, da ga je jedan put lahko udario više po bradi, nego po obrazu. Priznaje obrana okrivljenog nadalje, da je postupak M. M. okrivljeni upitne zgode nazvao prostim, pače i fakinskim. Zaprisegnutim pako izkazima gornjih svjedoka dokazano je, da je okrivljeni M. M. onom prigodom upravo nazvao fakinom i da

mu je dobacio, da je šmrkavac, ter da ga je jednako pred svim djacima na javnom hodniku ćušnuo, i to baš ozbiljno ćušnuo tako, da je izključeno, da se tuj možda radi o lahkom udaru, kako može i od milošte i od šale da padne od strane profesora, osobito manjim djacima.

Nema dvojbe, da je taj i takov postupak okrivljenikov, kako je dokazan, nepedagoški i nekorektan. Okrivljeni je zbog toga disciplinarno odgovoran svojoj školskoj višoj vlasti.

Nema dvojbe, da je tim svojim nasilnim postupkom okrivljenik, u koliko je njegova vlast kao katekete utemeljena na ovlasti i službi crkvenoj, prekoračio i propise crkvenog prava, koje izrekom zahtjeva, da imade kler biti svjetlim primjerom vrlina svim vjernicima. (Trident. sess. XXII. de ref. c. 1. Vidi takodjer Sveto pismo. Tim. 2, 2 i sl., Tit. 1., 7. i sl. ; 2, 7. i Petr. 5, 3.)

§. 19. austrijskog zakona od 7. svibnja 1874. (br. 50. dr. 2. l.) izrijekom isključuje porabu takovih nasiljnih sredstava odredjujući sliedeće: „Bei Handhabung der (katholischen) kirchlichen Amtsgewalt darf kein äusserer Zwang ausgeübt werden.“ Za prekoračenje tih propisa okrivljeni je disciplinarno odgovoran svojoj crkvenoj vlasti.

Postupak taj, istina, može biti, kao što i jest, psihološki opravdan i motiviran, no motivi ti za pravnu kvalifikaciju tih prekršaja i prekoračenja neodlučni su, jer se radi o zlostavi i psovkama, koje se osudjuju već same sobom, nedoličnom svojom formom i izražajem, a ne sadržajem svojim.

Dolazimo napokon do pitanja o trećoj odgovornosti, o odgovornosti ne disciplinarnoj, već o odgovornosti kriminalnoj. Pitanje, koje je valjalo presudom ovom riešiti, glasi: jeli okrivljeni u nazočnom slučaju kao kateketa i profesor M. M. za čin naveden u tenoru kondemnatornog diela ove presude kriminalno odgovoran, ili nije? Jeli u tom činu sadržan pojam kaznenopravni, pojam uvrede poštenja, ili se radi samo o vršenju disciplinarne školske vlasti i o prekoračenju njenom, koje nije još za to kriminalno relevantno?

Pitanje to nije tako jednostavno, nije se uvijek jednako shvaćalo, niti se shvaća. Pregled toga shvaćanja i pogled na to, kako se razvijao i razvio ne samo pojam disciplinarne školske vlasti i granica njenih, nego i pojam same uvrede poštenja, nije samo interesantan, već je i nuždan, za da se uzmogne valjano riešiti nazočno pitanje u duhu njegovog historijskog pravnog razvoja i prema postojećem pravu.

Obrana okrivljenikova stoji na protivnom pravnom stanovištu nego li nazočna osuda. Na pitanje, može li u obće izmedju profesora i djaka doći do uvrede poštenja tako, da bi djak mogao svog profesora zbog uvrede tužiti, odgovara obrana negativno, pozivajući se kod toga na §. 413. k. z. Taj medjutim §. govori o pravu disciplinarnom, o pravu kaznih u obće, a napose s obzirom na lahku tjelesnu ozledu. Tu je samo označena maksimalna granica karnosti u obće, a neće valjda ni sama obrana tvrditi, da se kriminalno jednakomjernim označiti imade ovlaštenje svake karnosti: i roditeljske i učiteljske, skrbničke, majstorske i poslodavčeve, kako bi to po tumačenju obrane bilo, jer bi se prekoračenja te karnosti u obće kaznila tek onda kriminalno, kad nastupi objektivno šteta za tielo, kad pridodju uvjeti §. 411. kz.

*

Nazor, koji usvaja obrana okrivljenikova, zlo shvaća pojam, granice, značenje i temelje disciplinarne vlasti, napose one učitelja i profesora, a jednako zlo shvaća i pojam uvrede poštenja s obzirom na pasivni subjekt toga delikta, ter pozivajući se na §. 413. k. z. pušta napose s vida bitnu pojmovnu razliku ozlede i verbalne uvrede. Drugim riečima: kod verbalnih uvreda odlučuju lih granice same disciplinarne vlasti glede kriminaliteta, a kod zlostava i ozlede takodjer granice disciplinarne vlasti, ali nikada ne još i preko ustanove §. 413. kz.

Disciplinarna vlast učitelja ili profesora (jus puniendi) ne shvaća se takodjer, kako je jur rečeno, po slavnoj obrani onako, kako je shvaća ovaj sud. I tu postoje dva nazora. Jedan, a taj je, koliko je vidjeti, i nazor obrane, da se to pravo (t. zv. Züchtigungsrecht) ne temelji i da ne izvire iz ovlaštenja državne vlasti, što tvrdi drugi nazor, već to pravo izvodi iz t. zv. običajnog prava (jus inveteratum) pak odatle, što su žalibože doista neki abususi inveterirani, hoće da izvodi pravo i ovlaštenje. Za nazor taj disciplinarno pravo u obće ili postoji ili ne postoji. Ne pita se po tome, ima li taj i taj pravo rabiti to i to disciplinarno sredstvo, već ima li disciplinarno pravo, pak svaki prekršaj toga prava, dok ne prodje u ozledu, samo se smatra disciplinarnim prekršajem, u koji se kazneni sudac ne imade mješati.

Taj medjutim nazor ne stoji, te je neopravdan i neosnovan. Ne radi se tuj o kakvom pravu, koje bi se stezalo ususom, o kakovom osobnom, prirodjenom, običajnom disciplinarnom pravu, jer to pravo učitelju odnosno profesoru nastaje, a i prestaje službenim njegovim namještenjem, kako to sasvim opravdano ističu, obarajući o tom pisani članak R. Kesslera „Das Reichsgricht und das Züchtigungsrecht der Lehrer" (G. S. 41.), M. Stenglein u svojoj radnji pod jednakim naslovom (G. S. 42.) i Dr. Eduard Hubrich u svojoj raspravi „Das Züchtigungsrecht in seiner Strafrechtlichen Bedeutung" (G. S. 46.). Potonji naročito kaže: „Ein Excess bei der Ausübung des Züchtigungsrechts wird dadurch nicht straflos, dass der Lehrer geglaubt, dabei den Schulzwecken zu dienen. Ein Lehrer ist insbesondere niemals befugt, seine eigene Auffasung über das erlaubte Mass von Züchtigung an die Stelle der seine amtlichen Befugnisse abgrenzenden Anordnungen der vorgesetzten Behörde zu setzen.

Propis više nadležne vlasti o službovnom ovlaštenju okrivljenikovom u nazočnom je slučaju jasno izražen u §§. 41. i 42. naredbe kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. siečnja 1901. br. 321. Prema toj je naredbi, prema tom postojećem disciplinarnom redu imao okrivljeni jedino pravo opomene i ukora, nipošto pako pravo zlostave ni psovke.

Prigovara se s protivne strane, da se tuj radi lih o naredbama školskih, dakle upravnih vlasti, pak da te odredbe i ti disciplinarni propisi nisu i ne mogu biti mjerodavni za kaznenog sudiju, da nisu nikakav kazneni zakon, pak da se s toga i ne može po njima odlučivati, što će biti, što neće biti deliktom. Ravnanje i rukovodjenje tih propisa, jer su upravne naravi, da podpada nadležnoj upravnoj, dakle školskoj višoj vlasti, a ne sudovom.

Kod toga se medjutim zaboravlja, da sam kazneni zakon često svoju normu čini ovisnom o nekim normama, koje, istina, nisu kaznenim zakonom, te ih izda-

vaju i upravne vlasti, ali su odlučne kod prosudjivanja kaznenopravnih pitanja.

Stenglein u citiranoj svojoj raspravi, govoreći o tom spominje, kako primjerice ustanove gradjanskog zakona o vlastničtvu i posjedu nisu nikakav kazneni zakon, no odlučne su kod prosudjivanja pitanja kaznenog prava; spominje nadalje, kako su jednako odlučni službeni propisi i instrukcije, izdane za željezničke stražare, redarstvene stražare (o pravu uapšenja), za pojedine činovnike (kod zloporabe uredovne vlasti), pak na str. 24. veli pravo: „Bei allen Beamten geben allgemeine Vorschriften und Instruktionen die nicht Gesetze im engeren Sinne sind, strafrechtlich verbindliche Normen, nur der Lehrer soll eine privilegirte Stellung einnehmen und ein Recht haben, hilflose Kinder zu prügeln, auch wenn ihm ein solches Recht gar nicht übertragen oder dienstich entzogen ist, oder obgleich er sehr wohl weiss, dass ihm nicht allein das Recht dazu eingeräumt ist, sondern nur, wenn er die Genehmigung des Schulvorstandes erholt hat“.

Naravno da se ni disciplinarna vlast učitelja i profesora nije uviek jednako shvaćala, pak, kako je jur navedeno, imade i danas još žalibože mnogo nekorektnosti glede toga. Navest ćemo tuj, što o tom kaže profesor filozofije i pedagogije na strasburškoj univerzi Dr. Theobald Ziegler u svom djelu: Geschichte der Pädagogik (I. sv. modernog djela Dr. A. Baumeistera: Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen). Dr. Ziegler na str. 23., gdje govori vanredno krasno i podpuno osnovano, kako ćemo to još kasnije potanko na svom mjestu navesti, o osobi učitelja srednjih i viših škola, o kojima je tuj specijalno i govor, kakova treba da ta osoba bude i o t. zv. pedagogičnom taktu

dobro dodaje sliedeće: „Takt besitz nun der eine mehr, der andere weniger; manche besitzen ihn leider gar nicht.“

Bilo je doduše vremena, kad se nije toliko pazilo na takt i dobar postupak s djacima, ali ta su vremena davno prošla. Bilo je vremena, da su granice profesorske disciplinarne vlasti bile vrlo široke. U srednjem je vieku batina i šiba bila neko osobito sredstvo uzgoja, pak se i život školski označio rječju: sub virga degere, a učenici su se zvali pueri subjugales. Ironički nazvali su ti pueri subjugales gramatiku „spara dorsum“. No kao da se već i u ono doba uvidjalo, da takav postupak nije opravdan, već nasuprot pratupravan, pak su zato i djaci imali 28. prosinca svoj svečanostni dan, nešto nalik pokladnom utorku, pak su si toga dana mogli dozvoliti, da nepoćudnim profesorima natrag vrate one ćuške, koje su im oni pod godinom previše blagodarno dielili. Došlo je medjutim doba humanizma, pak se humanost stala isticat kao cilj naobrazbe. U tom je pogledu važan spis mladjeg Battista Guarino: De modo et ordine docendi ac discendi. Tokom dalnje historije vidimo mi, da su se i u tom pogledu, što dalje, sve to pristojniji, blaži i humaniji običaji razvijali, te sve jače sankcioniralo to humano stanje, te je tako došlo do današjeg zaštićenog pravnog stanja. Jer treba naime znati, da se jednako i uporedo sa granicama disciplinarne vlasti razvijao i pojam uvrede poštenja, pošto je i na tom području jedno doba srednjeg vieka vladao jednostavni Faustrecht.

Već se iz samog tog pravnog razvoja vidi, da se zlostave i proste psovke u opće ne smiju i ne mogu nekažnjivo u školi trpjeti, ako ne ćemo, da se vraćamo natrag k onom pravnom, za pravo bezpravnom polo-

žaju, koji je, kako vidjesmo, bio u srednjem vieku. Takovu školu opisuje nam jedan pisac XV. vieka — Rudolf Agricola — i kaže: „eine Schule ist ein φροντιστήριον, etwas Herbes, Mühseliges, Unerquickliches, traurig und widerwärtig anzusehen und zu betreten, mit ihren ewigen Prigelscenen, ihren Thränen und ihren Geheul einem Kerken zum Verwechseln ähnlich."

Što se tiče onog možebitnog prigovora, da su djaci još djeca, pak da im je stoga dopustivo štošta kazati, opominjući ih i koreći, a da se za to odmah ne počinja delikt, to ovo mnienje stoji i ne stoji. Najposlije valja ipak uvažiti, da jedan šestoškolac srednjeg zavoda nije nikakova dječurlija, te i javni interes traži, da se s njime niti ne postupa kao s dječurlijom, već onako kao što je u pristojnom društvu običajno.

Istina jest, da primjerice i Lammasch u svom Grundriss des Strafrechts kaže: Durch das Recht zur Rüge können Aüsserungen, die sonst Beleidigungen wären, straflos werden. No valja to valjano i kako treba razumjeti. Ne znači to, da izmedju profesora i djaka, jer ima profesor pravo opomene i ukora, ne može biti govora o uvredi poštenja. Isti Lammasch u navedenoj svojoj knjizi gornje kaže na onom mjestu, gdje govori o karnosti obćenito, dakle i majstora nad naučnikom. Kako valja gornje Lammacheve rieči tumačiti, vidjeti će se moći iz onoga, što on kaže, kad u obće govori o razlozima, koji izključuju protupravnost činitbe, jer on veli: Mannigfache Zwecke des Staates können bloss durch gewaltsame Eingriffe in sonst rechtlich geschützte Interressen der Individuen verwirklicht werden, so dass zur Erreichung dieser Zwecke Tötungen, Körperbeschädigungen, Eingriffe in Freiheit

oder Vermögen der der Staatsgewalt unterworfenen Personen zulässig werden".

Nema sumnje, da dobro shvaćeni interesi odgoja ne zahtjevaju i ne mogu zatjevati ni u kojem slučaju zlostava ni psovki.

Dr. Adolf Mathias u knjizi „Praktische Pädagogik für höhere Anstalten (II. svezka spomenutog diela Dr. R. Baumeistera) govoreći na str. 150. o tom, što znači i što se ima razumjevati pod opomenom i ukorom, izričito izključuje i to bezuvjetno, da bi se pod pojam opomene i ukora moglo subsumirati psovke, te veli: „Zu vermeiden sind unter allen Unständen Schimpfwörter und plebeische Wendungen der Gasse" i dodaje „Solche Worte stumfen das Ehrgefübl ab, erbittern und setzen den Lehrer in der Achtung der Schüler herunter und machen ihn unter Umständeu zur lächerlichen Person".

Ćušku pako ići subsumirati pod pojam opomene i ukora protivilo bi se očito zdravom i naravnom shvaćanju, pak se to pogotovo podnipošto ne može smatrati prekoračenjem prava na opomenu i ukor. To je nešto sasvim drugo, nešto, što leži izvan toga disciplinarnog prava, te se ni ne može smatrati, logično uzevši, prekoračenjem toga disciplinarnog prava. Prekoračiti se može ono pravo, koje se posjeduje, koje se ima, ali ne može se i ne smije pod pojam prekoračenja unositi i na silu uvlačiti takovih stvari, koje amo u obće ni ne spadaju.

Obrazloženo je do duše jur, da bi i prekoračenje takovo kažnjivo bilo, jer je kažnjivo svako prekoračenje disciplinarne vlasti, koje sadržava objektivni učin kakova delikta, a po §. 413. k. z. i neprekoračenje karnostne vlasti, ako je povredjen tjelesni integritet. Potonje ne će se i ne može naravno toliko ticati karnosti

školske, koja je normirana po samoj državnoj vlasti, ali se odnositi može na pravo karnosti roditeljske i bračnih drugova, koje nije lege normirano, već je na pravnom običaju utemeljeno.

Da proste psovke kao fakin i šmrkavac nisu nikakav ukor ni opomena, nije teško razumjeti, ako se samo razumjeti hoće, a neće biti teško ni dokazati onome, koji razumjeti neće. Opomenom i ukorom treba da se neke činjenice istaknu, spočitnu, da se pred oči stave posljedice. U tom može i inače uvreda ležati. Na to je za cielo i Lammasch mislio. Ali se takove opomene i ukori i prekoračenja neće moći kvalificirati objektivnim načinom prekršaja §. 496. kz., već onih prije istoga (§§. 487., 488., 489., 491. kz.). Za one, koji toga neće da razumiju, bit će morda jasno, što znači opomena i ukor, ako se ovdje istakne, da se takova kazna za pooštrenje po §. 42. citirane vladine naredbe može zapisati u razrednu knjigu. Pa ipak nije nikome ni od onih, koji često slična epiteta rabe u govoru, došlo na pamet zabilježiti jedan takov ukor u razrednicu, jer scripta manent.

Prema nazoru, koji zastupa obrana okrivljenikova, bili bi djaci, što se tiče uvrede poštenja ostavljeni nasuprot svojih učitelja pravno nezaštićeni ili drugim riečima bezpravni. Nasuprot tome valja istaknuti, da Binding u svom Grundriss des gemeinen deutschen Strafrechts kaže na str. 56. (izdanje od g. 1890.), da su i djeca „der Ehre teilhaftig“, kao što takodjer slaboumnici, pak nastavlja „Jeder Mensch wird in ein bestimmtes Maas von Ehre hineingeboren und ist vom ersten Tag an taugliches Objekt der Beleidigung. Mit der Fähigkeit verantwortlichen Handelns erwächst ihm

die Möglichkeit sich weitere Ehre, aber auch Unehre zu verdienen“.

Na str. 65. pak, gdje je u §. 132. izričito govor o tom, kako se daleko može protezati disciplinarno pravo učitelja, te može li tuj doći do uvrede poštenja, kaže naročito: Das heutige Recht kennt kein Verhältniss zwischen zwei Personen, dass die Möglichkeit einer Beleidigung zwischen ihnen ausschlüsse und keines, durch welches der verleumderische Verhalt seiner Strafbarkeit entkleidet würde.

Pa doista ne može se pomisliti, da bi moderno pravo i moderna država ostavila djaka na milost i nemilost profesora, što se tiče uvreda, gdje je po pravu i zakonu, kako vidjesmo, zaštićen u tom pogledu i ludjak i slabouman i djeca.

Postoji doduše nazor, koji zastupa okrivljenikova obrana, no više u širokoj publici, nego li u juridičkom svietu, jer je taj nazor juridički neopravdan. Disciplinarnu ovlast valja kao specijalno pravo stricte tumačiti. No niti najšira disciplinarna ovlast naime disciplinarno pravo častnika i podčastnika nad vojnikom ne ostavlja vojnika u bezpravnom položaju, jer danas de jure ne smije se ni tamo bezkazneno taknuti podredjenika, niti ga običnim prostim psovkama psovati ili proklinjati, te je i tuj moguća uvreda poštenja. (Vidi Strafgesetzgebung der Gegenwart I. str. 81.)

Istina je, da je bilo vremena, gdje se sve to drugačije shvaćalo, no i ta su vremena davno prošla. Istina je, da i danas ni na kojem drugom području kazneno-pravnih pitanja nema toliko različitih nazora, i to ne samo takovih, koji sasvim novim interesima davaju pravnu sankciju, nego koji davaju i po pravu već sankcioniranim interesima raznovrsno značenje, kao

što ih imade baš na polju delikata suprot sigurnosti časti.

Ako medjutim zagledamo u ta prošla vremena, moći ćemo i opet vidjeti, da bi i glede shvaćanja pojma uvrede poštenja, kao što smo vidjeli i glede shvaćanja disciplinarnog školskog prava, značilo poći ne napred započetim razvojem i tendencijom, već nasuprot vraćati se natrag u stara vremena, kad bismo ostavili djaka spram profesora nezaštićenoga u pogledu nanesenih mu uvreda.

Tendencija je naime čitavog pravnog razvoja u tom pogledu jasna. Čast, poštenje, status illesae dignitatis, to je bila svojina samo gradjanina rimskog. Povrh toga shvaćalo se u uvredi samo objektivna strana štete pravno relevantnom, pak ne samo da nije svaki čovjek, bez obzira na to, tko je i što je, bio jednako zaštićen u svom poštenju, nego se nije štitila ni svaka povrieda. Tek malo po malo tokom vremena napredovalo se u tom, pak se mi danas ne smijemo natrag vraćati i ostavljati stanovitu klasu glede stanovitih vrsti povreda bez pravne zaštite. Čast se danas mnogo skrupoloznije shvaća nego li prije.

U starije rimsko doba nije bila teorija uvrede poštenja ni iz daleka tako razvijena, kako je danas. Actio injuriarum aestimatoria civilna je tužba s petitom na odštetu, a u koliko u kojoj uvredi nije bilo sadržano objektivne štete, subjektivna se povreda nije u obzir uzimala.

Jedini način kažnjive uvrede, štono je poznavaju XII. ploča, jest onaj, „si quis occentasset sive carmen condidisset, quod infamiam faceret flagitiumve alteri“, pa i od ozleda poznavahu XII. ploča jedino „membrum ruptum“ i „os fractum aut collisum“, za koji slučaj

odredjuju talionsko načelo, ako se počinitelj s ozledjenim nagodio ne bi (ni cum eo pacit). Od zlostave u današnjem smislu nema u obće još ni govora. Tek kasnije u doba quaestionalnoga procesa — navodno nakon lege Cornelia — dana je kriminalna sankcija za još tri povrede, i to za „pulsare“, „verberare“ i „vi domum introire“, od kojih potonja niti ne spada medju uvrede časti odnosno zlostave.

Današnja se teorija o uvredi poštenja razvila djelovanjem germanskoga pravnog nazora, te nazora kanonskog prava i pojedinih partikularnih prava na shvaćanje rimskoga prava. Nadošlo je naime germansko shvaćanje, koje počiva na subjektivnoj povredi uvredjenoga, na njegovoj fizičnoj i psihičnoj zadanoj mu boli. Nadošlo je germansko pravo sa svojim obsežnim nabrajanjem pojedinih kazni za pojedine uvrede u t. zv. sistemu kompozicija, pak se kod Germana ne radi samo o odšteti pojedinca, već se plaća podjedno i globa državi. (Tacitus Germania 12.: „Pars mulctae regi vel civitati pars ipsi qui vindicatur, vel propinquis eius exsolvitur“.)

I tako se početkom srednjega vieka počeo sve više i sve bolje razvijati pojam uvrede, koji se ne podudara više sa starom rimskom injuriom. Medjutim vremena fizičke sile potisnuše i pažnju i brigu oko uvrede poštenja, pak, inter arma silent leges, i tako je došla onda pravna nesigurnost, poznata pod imenom Faustrechta.

Tek su sa popularizacijom i recepcijom rimskoga prava, institucijom t. zv. vječnog mira (g. 1495) i organizacijom Reichskammergerichta došla bolja vremena, gdje se više pazilo i na povredu pojedinaca, te se nastojalo opet uzpostaviti i proširiti sigurnost i za-

štitu za svakoga. Naravno da to nije odmah uspjelo, jer za mnogu povredu nije nekoč, kako vidjesmo, u obće ni bilo norma, a s druge strane nije ni zaštita bila za svakoga jednaka, jer su postojale stališke prerogative. U takovim prilikama nije ni teorija uvrede poštenja stojala na onom stepenu, do kojega se kasnije razvila i razviti mogla. Schwarzenbergova kodifikatorna radnja, poznata pod imenom Bambergensis (iz godine 1507.), premda epohalno djelo, poznaje ipak u svojoj art. CCXLI. instituciju t. zv. Mordachta, t. j. bezpravnog čovjeka spram kojega se nije dalo počiniti nikakova zločinstva, nikakove uvrede. Tako su po partikularnom sredovječnom pravu bili bezpravni i cigani, a za „Ehrlos" smatrali su se oni, koji su Boga hulili.

Tek nakon Caroline (g. 1532.) djelovanjem talijanskih doktrinaraca i nizozemskih pravnika, te doktrine XVIII. vieka, kad se je počelo kriminalno pravo kao poseban predmet predavati na univerzama, stalo se i u zakonodavstvu sve više i više davati izražaja načelu, da su pred zakonom svi jednaki bez obzira na svoj gradjanski položaj i možebitne stališke prerogative, te da se svaka povreda ima zakonom zaštititi.

I tako se tek malo po malo došlo do onog stajališta, na kom je pravni razvoj danas, a koje kulminira u gore navedenim Bindingovim citatima, da nijedan snošaj dviju osoba nije takav, da bi mogao izključivati mogućnost uvrede poštenja, ter da je svatko već od prvog svog dana sposoban, da bude objektom uvrede časti.

Ima ipak nazora u današnjoj pravnoj literaturi, da nije svako diete od svog prvog dana sposobnim objektom za učin uvrede poštenja, pak se može bezkažnjeno izpsovati kakvogagod derana na cesti, ako to

zasluži. Takav se nazor, istina, podudara s običajem mnogih ljudi, no inteligentan svjet modernoga vieka, neće ni toga više činiti, jer i za to, da se takav derančić privede k pameti, odredjena su druga bolja sredstva.

Pravnici, koji to dozvoljuju, u neprilici su, kako da označe godinu života, kojom bi postao čovjek sposobnim objektom za učin uvrede poštenja. Većinom oni toga niti ne označuju stalnim brojem godina, već kažu, da se o tom imade od slučaja do slučaja promisliti. Nema medjutim dvojbe, da to doba života ima načelno nastupiti prije 18. godine, dočim je u obće u literaturi pravnoj poznata t. zv. indirektna uvreda, kod koje može tužiti roditelj indirektno povredjen uvredom svoga nedorasloga djeteta, a to biva do navršene 18. godine. Tako kaže već i Ulpian (L. 1. §. 5. II. de injur.): injuria, que fit liberis nostris, nostrum pudorem pertingit.

Kad bi se već neke ograde išle praviti s obzirom na doba pasivnoga subjekta kod povreda časti, onda, čini se, da bi bilo najpodesnije i najopravdanije uzeti, da čovjek može biti uvredjen bezuvjetno onim časom, kojim postane i sam odgovornim za uvrede, koje drugome nanese, a to jest navršenom 14. godinom.

M. M. bio je za vrieme čina jur prešao to doba, a opravdano je, da u pravnom poredku jednakim obvezama odgovaraju i jednaka prava.

Nema dvojbe, da djak u obće, a napose djak više gimnazije ne može i ne smije ne reagirati na uvrede poštenja svoga. Društvo očekuje svakako neku reakciju od šestoškolca, koji dobije ćušku od svog profesora! Ta najposlije šestoškolac, ako je nešto stariji, uz pri-

pravni ispit i svršeno dobrovoljačtvo može biti i pričuvnim častnikom, ako to i ne biva redovito.

Samo je društvo povredjeno, ako se dozvoli, da može profesor takove mladiće ćuškati i psovati, te ih time pred drugovima, a po tom i pred svietom faktično sramotiti, a da povredjeni suprot toga ništa poduzeti mogao ne bi.

Odnošaj takovog povredjenika spram povreditelja bio bi robski i sramotan, te bi u samom tom odnošaju ležala najveća uvreda za svakoga djaka, veća uvreda, nego li u samom odnosnom uvredljivom činu.

Ne može se dozvoliti, da se slobodno vriedja onaj, od koga hoćemo da odgojimo karakter-čovjeka. Prekoračenja odgojne vlasti kaznila su se već lege Aquilia u staro rimsko doba (l. 6. II. ad leg. Aq. 9, 2.: „praeceptoris eium nimia saevitia culpae adsignatur").

Ni postojeći citirani disciplinarni propis ne stoji na stanovištu, da djak nije sposoban biti pasivnim subjektom uvrede, dapače uvrede se u §. 18. strogo zabranjuju od strane ostalih saučenika, koji moraju biti „medjusobno vazda miroljubivi, usrdni i prijazni".

Kad se po tim propisima od djaka to traži i kad se traži, da djak „ne vriedja, da se ne ruga i da ne psuje" drugih učenika, tim se više to mora tražiti i od profesora, koji mora da djacima služi primjerom.

Poznato je, da u krugovima učitelja i profesora vlada običaj, koji ipak u novije doba prestaje, da djaka psuju svakovrstnim psovkama i da mu se izrugavaju svakojakim porugama. Sve to niti ne biva animo laedendi, već doista animo corrigendi. Nu motiv, iz kojeg se koje djelo počinja, irelevantan jest, te u obće nije potreban za uvredu poseban animus injuriandi. Herbst

kaže, svaka psovka i zlostava, ako je u obće u ubrojivom stanju počinjena, sadržaje sama u sebi namjeru psovati odnosno zlostavljati „aus welch immer Motive oder Anlasse sie (Beschimpfung oder Misshandlung) geschehen sein mag". (Vidi takodjer rješitbu od 28. listopada 1852.)

To je stanovište i ostalih pravnika i učitelja kaznenog prava, kao što i stanovište samoga zakonodavstva ter takodjer i judikature.

Da se ne navodi drugo, bit će dovoljno suprot stavišta okrivljenikove obrane istaknuti i navesti samo one rješitbe vrhovnoga sudišta, koje je naveo spomenuti dr. Stenglein u rečenoj svojoj razpravi, a koje stoje na stanovištu zastupanom po ovoj osudi, a protivnom nazoru okrivljenikove obrane. Navode se tu sliedeće rješitbe vrhovnoga sudišta: od 14./4. 1880., 30./6. 1881., 29./9. 1881., 24./11. 1881., 18./12. 1883., 3./3. 1887., 29./3. 1887., 18./4. 1887. i 11./12. 1887.

Navedena judikatura stoji na tom stanovištu te kao odlučne momente ističe znanje počinitelja, da postupa preko i izvan granica svojo vlasti, da to prekoračenje ne služi svrsi odgoja ili da znajući i namjerice upotrebi kaznu takovu, koja ne stoji ni u kakvom razmjeru s krivnjom odnosnoga učenika.

Odlučuju dakle pedagoška načela. Kako je pak u nazočnom slučaju u pogledu toga bilo? Jasno je označeno u pedagoškim radnjama, što je i kako je sa zlostavama i psovkama, jasno je to navedeno i u postojećem disciplinarnom propisu, pak već stoga nema dvojbe, da je okrivljeni doista znao, da psujuć i zlostavljajuć prekoračuje granice školske discipline. Da je to on znao i da to znadu svi oni, koji usprkos toga bez svakovrstnih psovka ne mogu u školi živjeti, to

zapravo ni nebi trebalo posebno čime opravdavati i osnivati. To se mora presumirati, jer ako učitelji i profesori neće poznavati propisa tih, tko će ih onda znati? Ta to je njihovo zvanje, za koje se uče i spremaju. Medjutim imade i dokaza tome, da je okrivljeni kao što i ostali profesori, koji običaju djaka psovati i vredjati, znao, da to čini prekoračenjem svoje vlasti, a dokaz taj leži u istaknutoj jur činjenici, da nikomu ni na um ne pada takova šta ubilježiti u razrednicu. Na pitanje, odgovara li to svrsi odgoja i zahtjeva li to auktoritet profesora, odgovor nam daje spomenuti jur dr. Adolf Matthias, koji, govoreći o auktoritetu profesora na str. 29. kaže;

„Diese (die Autorität) darf, richtig aufgefasst, nicht in dem Bestreben bestehen, Gehorsam zu erzwingen und zu gebieten, sondern das Übezgewicht auszuüben, das der Schüler von selbst empfinden soll ohne dass beständige Gebote und Verbote im Schwunge sind. Wahre Autorität beruht auf der Überlegenheit der ganzen Persönlichkeit“.

Svršava pako ovako: „Die Autorität ist vorhanden als still wirkende Macht, von der du selber und auch die Schüler wenig merken“. Govoreći pak o pedagogičkom taktu učitelja i profesora na str. 23. kaže: „Pädagogischer Takt wächst weder auf moralischem noch auf intellektuellem Boden allein, sondern auf dem Gebiete feines Gefühls feinsinniger Beobachtungsgabe und feinster Formgebung“, te nastavljajući o tom govoriti razlaže i kaže dalje: „Und gerade im Leben der höheren Schule wäre es oft so dringend nötig, Höflichkeit und feinsten Takt zu wahren, da sie auf die feinfühlige Jugend einen ebenso tiefen, nicht selten einen noch tieferen Eindruck machen, als hohe Weisheit und moralische Vollkommenheit“.

Govoreći o istoj stvari nastavlja dr. Matthias dalje:

„Der Lehrer sollte immer alles abmessen, an alles den richtigen Massstab anlegen und vor allen den feinfühligsten Tastsinn anwenden und die zarteste Rücksicht, wo es sich um die Beweggründe, Gefühle und ineren Regungen des Schülers handelt. Der Taktvolle muss sich in die inneren Zustände anderer genau versetzen und sich diese vergegenvärtigen können, er muss eigene egoistische Strebungen und Regungen zurück zudrägen im Stande sein; . . . er wird alle häuslichen und Familienverhältnisse, soweit sie ihm bekannt sind, erwägen und nachempfinden und die Folgen des einen oder anderen Verfahrens, die Wirkung des einen oder anderen Erziehungsmittels richtig absuschätzen suchen“.

A da li je okrivljenik tako postupao? Jeli njegov postupak odgovarao svrsi odgoja, je li bio u smislu pedagoških nazora primjeren krivnji M. M? Na sva je ta pitanja odgovoreno je raznim gornjim citatima dovoljno.

Ako je okrivljenik imao iskustvo takovo na temelju mnogogodišnje prakse, da je najbolje, ako djaci jednog razreda ne druže sa djacima drugog razreda, onda je to po njegovom tom izkustvu dobro, ako ne druže, ali nije apsolutno zabranjeno tako, da bi morao okrivljenik djaka K. otjerati.

Ako je usljed toga M. M. pitao, zašto to nije družtvo za K., treba tu svakako uvažiti dvoje, da li je M. M. u obće znao išta ili ništa o tom, zašto faktično tjera N. N. K. iz njihova društva, te što je o tom držao N. N., da li to M. M. znade ili ne. Kad bi

N. N. doista bio uvjeren o tom, da M. M. doista ne zna, kakovi su to faktični razlozi, onda ne bi bilo razloga, da ih ne kaže, kad ih je baš M. M. htio znati, a kad su se osnivali na mnogogodišnjem izkustvu, pa su valjda na nečemu i osnovani bili. Ako je pako Dr. N. N. mislio, da ima razloga M. M. ne opravdati i ne razlagati ničim svoj postupak, ili ako je mislio, da M. M. i onako zna dobro, o čem se radi, pa da samo hoće neku diskusiju da vodi i da postupa načinom nedostojnim ugleda, što ga profesor kod djaka imati mora, to ni u ovom slučaju nije postupak N. N. bio svrsi odgoja shodan i nije bio primjeran ni uputan po načelima pedagoškim, jer quodlibet regimen debet observare discrimen ingeniorum". Ali ne samo to, nego je taj postupak i preko toga bio izvan granica disciplinarne vlasti, te uslied toga što više po kaznenom zakonu (§. 496. kz.), kako je jur to razloženo, i direktno zabranjen.

Kraj jasnog propisa disciplinarnog postojećeg reda gotovo je i suvišno još isticati o tom, kako je u nazočnom slučaju valjalo postupati, izvadke iz pedagoške literature, u kojoj postoji takodjer pravilo jedno, koje glasi: „ne pucaj topovima na svakoga vrabca". N. N. možda bi s pedagoškog gledišta dobro učinio, da se u obće, kako je to i obično slučaj kod profesora, nije ni obazirao na ovo, što djaci medju sobom govore.

Istina jest, da se ne radi sad o prekoračenju pedagoških načela, već kaznenog zakona, pak da je sve, što je za samu kvalifikaciju nuždno, naime kazneni zakon i disciplinarni propis, jur i navedeno, ali ako se uvaži, da valja suditi tuj po propisima kaznenoga zakona profesora zbog prekoračenja disciplinarne vlasti, to treba kod samog kažnjenja uvažiti ne samo disci-

plinarni propis, koji za pedagoga u tom pogledu vriedi, nego i stanje teorije pedagoške, koja ga takodjer vodi i prati u njegovom radu.

U trećem odsjeku navedenog djela dra. Matthiasa, gdje se bavi specijalno disciplinarnim kaznama, kaže se na st. 126.: „Tritt trotz alledem einmal Anmassung, falsches Selbstgefühl, Trotz und Frechheit so stark hervor, dass Disciplin leidet und der Übelthäter Zurückweisung und Strafe verdient, dann nehme man seine ganze Ruhe uud Selbstbeherrschung zusammen; am besten wird man mit frechen Gesellen, die sich gern vor ihren Genossen aufspielen, unter vier Augen fertig, . . . ist es nicht mehr möglich allein mit dem Übelthäter fertig zu werden, oder nahm der Ungehorsam einen disciplinschädlichen Character an, so überlasse man ihn seinemSchicksal, d. h. dem Director und der Konferenz". Nastavljajući dalje o tom, kakov mora da bude profesor, kaže se na str. 127.: „Wer aber sich gewöhnt hat, immer im Feldwebeltone zu sprechen, wird hinuntersteigen müssen in den Ton tieferer Chargen; nach oben hin ist seinem Tone der Weg versperrt. Gerade auf diesen Gebiete lassen sich doch manche Lehrer noch immer rechtgehen in ihren wenig gewählten Ausdrücken". Na str. 160. opet: „Nur Naturen wie der Horazische Orbilius der ein abgedankter Soldat war und den Schulscepter nur aus Not ergriffen hatte mögen in Stock und Rute ein Wundermittel für Heilung jugendlicher Verkehrtheiten erblicken".

Iz svega do sad navedenog sliedi: 1. da je okrivljenik znao, da njegov čin naveden u kondemnatornom dielu tenora prekoračuje dozvoljene granice njegove pedagoške i školske disciplinarne vlasti; 2. da doista

sadržaje objektivni učin prekršaja kaznenoga zakona, a ne samo disciplinarni prekršaj.

Ne može se uvažiti ni onaj prigovor okrivljenikove strane, da je jur tužba konsumirana disciplinarnom kaznom, pak da s toga ne može se sad okrivljeni po drugi put zbog jednog istog čina kazniti.

Lammasch u svom Grundrisu govoreći o pravilu „ne bis in eadem e" kaže: „Jene den Strafansprusch konsumirende Wirksamkeit, von welcher §. 225 und 528 Str. G. B. handeln, kommt aber nur gerichtlichen Urteilen zu, und zwar nur solchen, welche einen Freisprusch oder eine Verurteilung enthalten, nicht auch den rein deklaritorischen Erkenntnissen im objektiven Verfahren, nicht den Erkenntnissen anderer Behörden". Stenglein u navedenoj razpravi sasvim korektno obrazlaže, da disciplinarna kazan i kriminalna kazan nisu kontradiktorni pojmovi, te na str. 31. stavlja opravdano pitanje: „Der Unteroffizier, der dem ungefügigen Rekruten die Pflicht des Geradehaltens handgreiflich beibringt, der Nachtwächter, der an dem ungeberdigen Excendenten, den er zur Wache zu bringen hat, seinem gerechten Unmuth mit einer Misshandlung Luft macht; der Gefangenwärter, der einen lärmenden Inhaftirten durch eine Ohrfeige zur Ruhe bringt, alle diese Leute werden ohne Widerrede bestraft, ja die öffentliche Meinung nimmt für die Bestrafung oft lebhalter Partei, als veranlasst; der gebildetere Lehrer soll keine gleichen Pflichten haben; der kräftige Mann, dessen Überlegung reifer sein sollte, dem aber ein Rippenstoss oder ein Schlag auch weniger am Körper schadet als einem Kinde, und dessen Ehrgefühl häufig so wenig empfindlich ist, als die schwielenharte Hand eines Knaben, soll jenen Schutz geniessen, der auf das

Kind angewendet ein gänzlich unbrauchbares Resultat liefert? Warum soll sich der Lehrer nicht bewusst sein, welche Züchtigungsmittel er anwenden darf und in welchen Fällen er in eigener Zuständigkeit eine ernstere Züchtigung verhängen darf in welchen nicht?"

Pošto je s navedenih razloga dokazan ne samo objektivni učin nego i subjektivna krivnja okrivljenog u pravcu djela navedenog u kondemnatornom dielu presude, to je ista time opravdana.

Odrešujući dio presude osniva se na §. 250. t. 3. k. p., te je izrečen u pomanjkanju dokaza. Kod odmjerenja kazni uvaženo je kao olahkotna okolnost neporočnost i žestoko ganuće srca, dočim je kao otegotna okolnost uvaženo, što je čin počinjen u službi javnog zvanja na mjestu, koje je nauci posvećeno, te iziskuje podpunu ozbiljnost, a osim toga šta je čin presude poticao na nepokoravanje M. M., koji je usljed svojih reagiranja iz škole izključen".

II.

Povodom priziva okrivljenikova ukinuo je kr. sudbeni stol u N. osudom od 15. siečnja 1907. br. II. 1798.—06. navedenu osudu kr. kotarskoga suda u N. po §. 421. k. p. i okrivljenoga N. N. po §. 250. toč. 3. k. p. riešio od obtužbe.

Razlozi: „Presudni sud uzeo je dokazanim, da je N. N. član profesorskog sbora kr. vel. gimnazije u N. i da je učitelj i kateheta M. M., učenika VI. razreda iste gimnazije, dakle učitelj njegov u smislu §. 413. i 420. kz.

Nadalje ustanovljeno je po prvom sudu, da je dne 14. svibnja 1906. M. M. šetao na hodniku gimnazije za vrieme odmora sa suučenicima I. R. i drugima

i da im se je pridružio S. K., učenik IV. razreda iste gimnazije, komu je N. N. kazao, da ostavi ove i da ide medju svoje suučenike, na što se je ovaj odstranio.

Ovo nije bilo pravo M. M., te je govorio svojim suučenicima, kako može N. N. tjerati K. od njih, jer da ne spada u njihovo družtvo, što je na hodniku šetajući se N. N. čuo, te pristupio M. M. i stao ga koriti, da je pokvaren dečko, da je fakin i šmrkavac i naložio mu, da ide u razred, što ovaj nije hotio učiniti, već odvratio, da ne ide i prigovarao, da on nije fakin, da mu to može sva reći, ali neka dokaže, našto ga je N. N. ćušnuo.

Ovako je čin ustanovljen stranom samim priznanjem okrivljenikovim te izkazima svjedoka I. Nj., J. R. i M. C.

Prvi sudac nazreo je u tom činu kriterija prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označenoga u §. 496. kz. i proglasio krivim okrivljenoga N. N. toga prekršaja.

Okrivljeni branio se je tečajem razprave, da se tim činom nije ogriešio o kazneni zakon, već o propise disciplinarne, te je radi toga po svojoj nadležnoj oblasti pedepsan.

U prizivnom izvedenju ponavlja svoju obranu, da je čin izveo u vršenju svoje karnostne vlasti kao učitelj nad učenikom, koji je povredio dužno štovanje prema njemu, osorno mu odgovarajući i pitajući za razloge, što je odpravio učenika S. K., te nehtijući ići na njegov nalog u svoj razred, da ga je u onoj uzrujanosti ćušio, pak da tu nema mjesta uvredi poštenja u smislu §. 496. kz.

Ovo prizivno sudište ne dieli nazora prvomolbenog suda, jer ustanova §. 413. kz. jasno odredjuje: „Pravo karnosti domaće ne ima se nikad protegnut do takovih zlostava, da tim pokaranik primi u tielu štetu". Takove zlostave odgojitelja i učitelja prema njihovim pitomcima imadu se kazniti kao prekršaj §. 420. kz.

Zlostava (Misshandlung) §. 413. kz. kod vršenja prava discipline kazni se istom onda, ako pokaranik u tielu primi štetu, dakle a contrario sliedi, da zlostave u smislu §. 496. kz. učitelja prema učenikom nisu kažnjive po kaznenom zakonu.

Budući dakle takove realne injurije, koje pokaraniku ne nanose u tielu štete, nisu kažnjive po §. 413. odnosno §. 496. kz., to su tim manje kažnjive verbalne injurije.

Po disciplinarnom redu za gimnazije i realne gimnazije u Hrvatskoj i Slavoniji propisanom naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. siečnja 1901. broj 321 §. 31., učenik mora svagda sve učitelje štovati i štovanje im svagdje izkazivati, slušat ih, u protivnom slučaju kaznit će se strogo.

Po §. 40.—42. tih propisa postupne kazni, kojima se škola služi, jesu: opomena, ukor, zatvor, šibe i izključenje.

Pošto je ustanovljeno, da je okrivljeni N. N. inkriminirano djelo počinio u ovršenju svoga prava karnosti domaće, §. 413. kz., kao učitelj prema učeniku M. M. i da toga prava nije prekoračio zlostavom, koja bi bila skopčana sa povredom tjelesnom, i da je uvredljive rieči rabio kao opomenu, ukor, više animo corrrigendi nego li animo injuriandi, to u tom činu nema obilježja prekršaja suprot sigurnosti poštenja, označe-

noga u §. 496. kz., već jedino prestup disciplinarnih propisa, zbog kojih ima odgovarati svojoj nadležnoj disciplinarnoj vlasti.

Buduć da je prvi sudac proglasio okrivljenika N. N. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja §. 496. kz. radi djela, koje u obće ne spada pod nadležnost kaznenih sudova, to je počinio ništinu predvidjenu u §. 418. br. 3. odnosno §. 277. br. 9. sl. a) kp., pak je po §. 421. kp. napadnutu osudu valjalo ukinuti, te okrivljenika po §. 250. t. 3. kp. od obtužbe riešiti, jer proti činu, na kojen se obtužba osniva, zakon ne odredjuje kazni".

III.

Po mome je mnienju profesor Dr. August Finger (Das Züchtigungsrecht und dessen Missbrauch u Juristische Blätter, XVII., br. 6. i sl.) valjano shvatio narav ovoga prava, njegove granice i njegov ekesces. On umuje ovako: Ćudoredni nazori i osnovi niti su čovjeku prirodjeni, niti nastaju sa njegovim razvojem. Njih valja u čovjeka odgojiti; on mora da ih crpi iz svoje okoline, jer ih u sebi ne nalazi. Kao što su cieli narodi putem polaganog razvoja došli do današnje ćudorednosti, tako mora i svaki pojedinac proći put odgoja i školovanja prije nego li nauči razlikovati dobro od zla i u tom se pogledu asimilira svojoj okolini. Vriedi naime i za pojedince ono, što Hälschner (Gemeines deutsches Strafrecht, str. 32) kaže za obćenitost, kad veli: „das freie Vollbringen des Rechten und Guten erwäschst nur unter und mittelst der Zucht die das gebietente, verbietende, drohende Rechtsgesetz fortdauernd dem Willen auferlegt".

Roditelji, u čijem užem krugu čovjek dolazi na sviet i pod čijom zaštitom i nadzorom najprije stoji, dužni su brinuti se za njegov ćudoredni odgoj, te mu usaditi u dušu ona načela, koja zahtijeva ćudoredni red. Ovoj dužnosti roditelja na odgoj odgovara pravo karnostno. Ovo pravo obuhvaća prije svega ovlast upotrebiti nuždna sredstva za valjani odgoj. Analogno pravo kaznostne vlasti pripada i drugim osobama, koje imadu dužnost odgajati mladost, a to su učitelji.

Sa dužnošću odgajanja spojeno pravo kaznostno obuhvaća ovlast poduzeti stanovita djela protiv pitomaca, koja su drugim osobama zabranjena. Iz toga ne sliedi, da su ova djela odgojitelja protiv pitomaca samo izuzeta iz obće zabrane. Odgojitelj, koji kazni pitomca, ne počinja nezabranjeno djelo, već je djelo, koje je pod drugim prilikama zabranjeno, dakle delikat, u ovom slučaju pravo.

Od karnostnih kazna zanimaju nas tjelesne kazni, zatvor, te opomena i ukor, jer ova djela inače sačinjavaju delikte protiv sigurnosti tjelesne, protiv osobne slobode i protiv časti.

Pravo karnostno ide tako daleko, kako to zahtjeva njegova svrha. Premn tome daje mu svrha sadržinu i ograničava ga. Družtvo i država imadu najveći interes, da bude ćudoredno odgojena mlada generacija, koja se pravom naziva budućnošću naroda. Roditelji i učitelji vrše ovdje zadaću, na čije izpunjenje mora država budnim okom paziti te ih pri tom pomagati i prema potrebi izpravljati.

Ovdje nam se valja baviti sa granicama ovoga prava i sa njegovom zloporabom.

Držeći se gore istaknutog načela, da svrha njegova ustanovljuje i sadržinu ovoga prava, moći će se postaviti u obće ova pravila:

Pošto je to pravo dano u svrhu ćudorednoga odgoja, nema mu mjesta, kada se time hoće pitomac da zavede na zabranjena djela.

Uporaba stanovite karnostne kazni i njezina intenzivnost odredjuje se svrhom njezinom. Mora se izabrati ono sredstvo i u onoj mjeri, s kojim i u kojoj mjeri će se polučiti svrha odgojna. Tuj ne smije odlučiti ni strast ni samovolja, već svrha. Ustanovljenje ove granice biti će u praksi često veoma teško. Ovdje valja istaći, ako se upotrebi stroža kazan mjesto blaže, premda bi bila blaža postigla svrhu, to je uporaba ove strože kazni nedozvoljena, a samo ovo djelo protivno normi, jer ga nije zahtjevala svrha. A ipak se ima smatrati dozvoljenim, u koliko ga je držao shodnim onaj, koji ga je upotriebio. Ne odlučuje ovdje objektivna shodnost nego subjektivno shvaćanje njeno. Kulpozno prekoračenje granice nedozvoljeno je, ali redovito nije kažnjivo.

Ovo pravo pripada učitelju unutar granica postojećih propisa, koje je postavila država, koja mu je to pravo namještenjem dala.

Kod nas je to pravo normirano za pučke škole u §§. 27. i 28. školskoga i nastavnoga reda za pučke škole u kraljevinama Hrvatskoj i Slavouiji, ustanovljenog naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 15. srpnja 1889. br. 6798., a za srednje škole disciplinarnim redom za gimnazije i realne gimnazije u Hrvatskoj i Slavoniji, propisanim naredbom kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 6. siečnja 1901. br. 321., §§. 40. i sl.

Prekoračenje ovih zakonitih granica sačinjava zloporabu karnostnog prava. Zloporabu ovoga prava imademo i onda, ako su propisani posebni preduvjeti, pod kojima se samo može stanovita karnostna kazan uporaviti, pak se učitelj tih uvjeta ne drži. Tako odredjuje školski i nastavni red za pučke škole u §. 28., da o tjelesnoj kazni odlučuje u školi, gdje je više učitelja, učiteljski zbor, a na školama sa jednim učiteljem, učitelj u sporazumku sa mjestnim školskim nadzornikom.

§. 44. disciplinarnog reda za gimnazije i realne gimnazije dozvoljuje tjelesnu kazan samo za učenike I. i II. razreda s privolom roditelja na osnovu zaključka učiteljskog sbora.

Ovakova prekoračenja redovno podpadaju samo pod disciplinarne kazni. Ako su pako počinjena hotice, jer je učitelj znao, da neće dobiti zakonite dozvole, ili ju je tražio, pak je nije dobio, njegovo je djelo delikt, čiji učin sačinjava. Okolnost, da učitelju pod stanovitim uvjetima pripada anologna vlast, ne može se smatrati niti olahkotnom okolnošću.

Pitanje je sada, pripada li karnostna vlast učitelju samo u školi ili i izvan škole, i pripada li ona samo učitelju dotičnoga djaka ili svakom učitelju zavoda.

F i n g e r mnije, da ovu vlast imade samo onaj učitelj, komu pripada dužnost nadzora nad učenikom, i to samo u školi, a nikada izvan škole.

Dr. Eduard H u b r i c h (l. c. str. 208.) drži, da imade u višerazrednoj školi to pravo svaki učitelj glede sve djece, koja polaze školu, a ne samo glede one, koju podučava. Škola kao odgojni zavod sačinjava jedinstvo. Ona kao cjelina služi uzgoju svih učenika, koji ju polaze. Učitelj se namješta na školu kao na jedinstven odgojni zavod, te ovim namještenjem dobiva disciplinarnu vlast nad svim učenicima, koji taj zavod polaze. Okolnost, da stanoviti učitelj usljed raz-

diobe sati ne poučava u svim razredima, ne može ograničiti njegovog karnostnog prava, što ga je stekao namještenjem. U drugu ruku nije ovo pravo učiteljevo ograničeno na školske prostorije ni na vrieme obuke on je ovlašten na karnostnu kazan u interesu odgoja i izvan skole i obuke.

Meni se čini ovo Hubrichovo mnienje izpravnije, jer ako ima da se učitelj brini za odgoj djaka, dok polazi u školu, dužnost mu se je starati za nj kroz to vrieme svagdje, gdjegod bude tome zgode i razloga. S ovim su nazorom u skladu i ustanove disciplinarnoga reda za gimnazije i realne gimnazije, navedene u §§. 16., 22., 23., 24., 25., 26., 27., a naročito §. 31. Vratimo se sada natrag zloporabi karnostne vlasti.

Da uzmognemo valjano razlikovati pravno dozvoljena od zabranjenih djela onoga, koji imade disciplinarnu vlast, valja nam iztaknuti, da je za karnostnu kazan nuždno: 1. subjektivno valja karnostno kazniti; 2. objektivno granica, koju nam u konkretnom slučaju pruža svrha odgoja; 3. opravdani povod.

1. Valja vršiti karnostnu kazan sa sviešću, da imade pravo na nju i da joj imade razloga. Koji zna, da toga prava nema, ne može imati niti volje vršiti ga.

Bludnja glede ovoga prava postoji onda, kada učitelj drži, da mu pripada, a ono mu ne pripada. Ovo je do duše po naravi svojoj pravna bludnja, ali nije bludnja o kaznenom pravu, koja je jedina po §. 3. kaz. zakona irelevantna. Ova se bludnja ima smatrati faktičnom bludnjom, koja po §. 2. sl. e) izključuje kažnjivost, jer se odnosi na takova pravna pravila, koja su odlučna za pojam delikta upravo tako kao i bitne faktične okolnosti.

Ako se počinitelju može u grieh upisati nepomnja, počinja kulpozni delikt, u koliko se u tom djelu stiču njegova obilježja.

Volju vršiti karnostnu kazan imade onaj, kome je namjera kazniti pitomca u svrhu odgoja. Ne smije mu biti svrha, da zadade bol, pitomcu, već da ga popravi, da mu koristi. Ove namjere, ove svrhe nema onda, kada onaj, koji zadaje bol znade, da nema povoda ovoj kazni, a niti onda, kada znade, da sredstvo kazni, koje upotrebljava, ne odgovara svrsi.

2. Granica ove kazni ustanovljuje se prema individualitetu svakog pojedinog slučaja. Tuj je odlučan pitomac, koga valja odgajati i pojedini izgred, koji je počinio. Ova kazna nema samo svrhu, da koristi pitomcu, da ga sklone na dobro, a odvrati od zla; njoj je takodjer svrha, da u njemu probudi i ojača spoznaju raznih stupnjeva dobrote i nevaljalštine. Za to valja da bude stroža kod većih pogrešaka, a blaga kod neznatnijih. Granica, preko koje ne smije ići karnostna kazan, fiksirana je u zakonu, te je prekoračenje njeno kažnjivo. Dakako da nisu sva sredstva, koja se nalaze unutar te granice, dozvoljena. Svako neshodno sredstvo i mjera, koja prevršuje svrhu, zabranjena je. Svakako da je ovdje odlučno subjektivno shvaćanje odgojiteljevo, te je zabranjeno samo ono, što on znade, da ne odgovara svrsi, ili bi znati mogao, da je bolje pazio. Tu je moguća hotična krivnja i krivnja uslied nemarnosti.

3. Upravo kod povoda karnostnoj kazni vidi se najbolje individualna narav odgoja, jer ga individualnost odgojitelja skroz subjektivno promatra. Uslied toga i jest i mora biti prepušteno subjektivnoj rasudi odgojitelja, da prosudi, da li je nastupio povod karnostnoj kazni, i ako jest, kakovoj i kolikoj.

Bludnja glede povoda izpričava, ako je izpričiva. Ako je bludnja nastala s nemarnosti, nastupa kažnjivost samo onda, ako je dotično kulpozno djelo kažnjivo.

Nas ovdje zanima prekoračenje karnostne kazne samo u toliko, u koliko ono podpada pod udar kaznenoga zakona

Naš kazneni zakon normira to prekoračenje u §. 413., koji ima marginalnu rubriku „zlostava (Misshandlung) karnošću domaćom".

Prva alinea mu glasi: „Pravo karnosti domaće, ne ima se nikad protegnut do takovih zlostava, da tim pokaranik primi u tielu štetu".

Prije svega je ovdje odlučno pitanje, što zakon razumjeva pod riečju „zlostava", te kako se ona razlikuje od realne injurije §. 496. k. z., koju zakon zove „tvornom zlostavom".

Tvorna zlostava §. 496. k. z. jest svaki ma i najmanji napadaj na tjelesni integritet. Poslie ove dolazi po intenzivnosti svojoj odmah zlostava §. 413. k. z., za koju se već traži, „da njom pokaranik primi na tielu štetu". Doduše §§. 414, 417., 420. i 421. govore samo o zlostavama, a ne imaju navedenoga dodatka, ali ovi paragrafi sadrže samo kaznenu sankciju prekršaja §. 413. k. z., koji izrično ustanovljuje, da se „takove zlostave" kazne kao prekršaji.

Ova zlostava §. 413. k. z. ne mora ići tako daleko, kako daleko ide lahka tjelesna ozleda §. 411. k. z., gdje se traži, „da ozleda ostavi za sobom barem vidljivih znakova i posljedica", dok se ovdje samo traži da „pokaranik primi na tielu štetu". Pokaranik će primiti samo onda na tielu štetu, ako makar i vrlo lahko oboli, ili mu bude zadana makar i vrlo lahka ozleda. Dozvoljena je tjelesna karnosna kazan, koja imade objektivna obilježja realne injurije. Ako imade objektivna obilježja lahke tjelesne ozlede, pada pod udar §. 413. k. z. Ovaj prekršaj §. 413. k. z. ne može se nikada počiniti dolozno, već samo kulporno, dakle kada se u namjeri karnosno kazniti, prekorače granice njene, te usljed tog prekoračenja nastupe navedene posljedice, a počinitelj je mogao uvidjeti, da će njegovo djelo tim posljedicama uroditi.

Iz navedenoga nedvojbeno sliedi, da naš kazneni zakon kazni kao prekršaj samo kuplorno prekoračenje tjelesne karnostne kazni po §. 413. k. z., a nipošto kulporno prekoračenje karnostne kazni opomene i ukora.

Ovo prekoračenje je kod učitelja prepušteno kazni disciplinarnoj njegove predpostavljene vlasti.

IV.

Predjimo sada na razloge osude suda prve molbe, za koju nam je istaknuti, da je tako pomno sastavljena, da je sastavljena sa tolikim trudom i znanstvenim aparatom, da služi na čast sastavljaču.

Postupak okrivljenoga naziva sud psiholožki opravdanim i motiviranim, ali drži, da je to za pravnu kvalifikaciju njegovih djela neodlučno, jer se tuj radi o zlostavi i psovkama, koje se osudjuju već same sobom nedoličnom svojom formom i izražajem, a ne sadržajem svojim.

Prema onom, što smo gore spomenuli, čim je sud smatrao postupak okrivljenoga psiholožki opravdanim i motiviranim, već je time implicite priznao, da nije počinio kažnjivoga djela, jer je njegov postupak samo onda mogao biti psiholožki opravdan i motiviran, ako je imao povoda karnostnoj kazni, ako je imao

pravo kazniti i ako je prešavši granice kažnjenja karnostnog najviše kulporno postupao.

Vele nadalje razlozi: Neće valjda ni sama obrana tvrditi, da se kriminalno jednakomjernim označiti imade ovlaštenje svake karnosti i roditeljske i učiteljske, skrbničke, majstorske i poslodavčeve.

Ovo je obrana sasvim izpravno shvatila, ako ovako tvrdi, jer to zakon expressis verbis kaže u §. 413. alineji drugoj, gdje nabraja sve gornje kategorije odgojitelja.

Razlozi osude nastavljaju: Kod verbalnih uvreda odlučuju granice same disciplinarne vlasti glede kriminaliteta, a kod zlostava i ozlede takodjer granice disciplinarne vlasti, ali nikada ne još preko ustanove §. 413.

Ovaj je nazor suda prve molbe neizpravan. Kako smo vidjeli, može se i prekoračiti disciplinarna vlast, a da nije počinjeno kažnjivo djelo, što će biti onda, ako se je podkrala izpričiva bludnja glede povoda, glede potrebe reakcije ili glede ovlaštenja na reakciju. §. 413. podvrgava kazni kulpozna prekoračenja, koja su urodila posljedicom tamo navedenom.

Po §. 41. i 42. disciplinarnog reda, vele razlozi, imao je okrivljeni jedino pravo opomene i ukora, nipošto pako zlostave i psovke. Da proste psovke kao fakin i šmrkavac nisu nikakav ukor ni opomena, nije teško razumjeti. Opomenom i ukorom treba da se neke činjenice istaknu, spočitnu, da se pred oči stave posljedice. Takove se opomene i ukori i prekoračenja neće moći kvalificirati, objektivnim načinom prekršaja §. 496. k. z., već §. 487., 488., 489., 491. kz.

Ni ovaj nazor nije izpravan. Već smo malo prije spomenuli, da razlozi drže, da su psovke u svakom slučaju

uvredljive, a to se ponavlja i ovdje. Nema niti jedne rieči, koja bi u svakom slučaju, pod svim okolnostima bila uvredljiva, pa niti rieči „fakin i šmrkavac". Rieč „fakin" znači i prevejanog, ali poštenog čovjeka, a rieč „šmrkavac" je vrlo često hipokoristikon, kad ju za mladost rabi roditelj ili pravi prijatelj njezin. Dakle sve ovisi tu o okolnostima. Rieč „fakin", kad je rabi otac ili učitelj u vršenju svoje disciplinarne vlasti, jest ukor, jer se njome prekorava gojenac, da se ponaša, kao trhonoša, što znači rieč „fakin", koju smo preuzeli od talijanskoga „facchino". Isto je tako u ovom slučaju i rieč „šmrkavac" ukor, pošto se njome učenik prekorava, da se ponaša kao maleno diete, koje se u narodu tom rieči označuje.

Iz okolnosti, da se ove rieči nikada ne unašaju u razrednicu, ne može se ništa zaključiti, jer se u razrednicu ne unašaju rieči, kojima je ukor podieljen, već činjenica, da je ukor podieljen i radi čega je podieljen. Iz toga se jasno razabire, da mogu opomene i ukori sačinjavati objektivni učin §. 496. k. z., a i sačinjavaju ga mnogo češće, nego li prekršaj §. 487. i sliedećih, jer se u školi češće dogadjaju manji neredi i nepodobštine, koje učitelj karakteriše i prekori ovakovim riečima, nego li teža kažnjiva, nepoštena i sramotna djela, koja bi se imala prekoriti riečima, što sačinjavaju prekršaj §. 487. i sled. k. z.

Cuška se, istina, ne može subsumirati pod pojam opomene ni ukora. Ona je naročito zabranjena u pučkim školama u točki 4. §. 28. navedenoga školskoga i nastavnoga reda, koja glasi: „Osim šibom svaka je druga tjelesna kazan kao čupanje, čuškanje, guranje, klečanje, udaranje štapom ili ravnalom itd. najstrože zabranjena". Disciplinarni red za gimnazije nema do-

*

duše analogne ustanove, ali pošto u njem ćuškanje nije dozvoljeno, zabranjeno je.

Ja se s razlozima osude posve slažem u tom, da grubo postupanje učitelja spram učenika ne vodi k svrsi, da jednoga od drugoga otudjuje, mjesto da ih sbližava. Napose glede tjelesne kazni pravo je kazao Calogero (Cogliolo, Completo trattato teorico e pratico di diritto penale II, 2. str. 511.): „Noi riteniamo però, come principio pedagogico, che la correzione corporale in genere se adoperata contro fanciulli, più che radrizzarne le male inclinazioni e correggerne gli errori, produca l'effeto di pervertirne il carattere e di deprimere nelle loro tenere menti il sentimento morale, se adoperata contro adulti, riesce ancora più perniciosa, perchè ad altro non giova che ad abbrutirne la coscienza ad a fomentare sentimenti di odio e di vendetta". (Mi držimo kao pedagoški princip, da tjelesna kazan u obće, uporavljena protiv djece, više kvari značaj djece i depremira u nježnoj dječjoj duši moralno čuvstvo, nego li izravnjava dječje zle navike i izpravlja pogreške, a uporavljena protiv odraslih još je pogibeljnija, jer ne služi za ništa drugo, nego za podivljavanje sviesti i sadjenje osjećaja mržnje i osvete.) Ali ovdje se radi o tom, da li je ova ćuška realna injuria u smislu §. 496. k. z., ili je nekažnjivo prekoračenje disciplinarne vlasti.

Ustanovljeno je nedvojbeno, da je N. N. imao pravo karnostno kazniti M. M., da je bilo opravdanog povoda tomu, da ga je hotio prekoriti radi njegovog ponašanja i doista prekorio. Ustanovljeno je, da je prekoračio granice karnostne kazni, na koju je bio ovlašten, jer je upotrebio sredstvo kazni, na koje nije imao prava. Pitanje je sada, imademo li ovdje verbalnu i realnu injuriju u smislu §. 496. k. z., ili samo nekažnjivo prekoračenje disciplinarne vlasti.

Već sam spomenuo, da razlozi nazivaju postupak okrivljenikov opravdanim i motiviranim. Time konstatuju činjenicu, da onaj momenat, kada je nazvao M. M. fakinom i šmrkavcem, nije znao, da je išao predaleko u svom pravu ukora, te da nije znao kada ga je ćušnuo, da mu po disciplinarnom redu ne pripada pravo tjelesne kazni. Ova bludnja nije pravna, nego faktična bludnja, koja po §. 2. sl. e) kz. izključuje kažnjivost. Ali razlozi nisu toga mnienja. Oni priznaju, da je to bilo animo corrigendi, a ne animo laedendi, ali drže, da je to za krivnju irelevantno, jer da za uvredu poštenja nije potreban animus injuriandi.

Pozivaju se pri tom na Herbsta, koji kaže, da svaka psovka i zlostava, ako je u obće u ubrojivom stanju počinjena, sadržaje sama u sebi namjeru psovati, odnosno zlostavljati. K tome dodaju razlozi, da je to stanovište i ostalih pravnika i učitelja kaznenog prava, kao što i stanovište samoga zakonodavstva ter takodjer judikare.

To je ona stara tvrdnja, da kod verbalnih delikata vriedi načelo: „dolus inest facto". Ni ovo shvaćanje razloga ne stoji ni za literaturu ni za judikaturu.

Janka (Das oesterr. Strafrecht, 4 izd. str. 271.) kaže za prekršaj §. 496. kz. Zum Deliktsvorsatze genügt das Bewustsein des beleidigenden Characters des Ergebnisses der Handlung und die Absicht dieses Engebniss herbeizuführen".

Lammasch (Grundriss des Strafrechts, 3. izd. str. 66.) Ein besonderer animus injuriandi ist nicht erforderlich, da ganz so wie bei anderen delikten es auch hier genügt, venn der Angeklagte das mit dem

Verbrechen verbundene Uebel bedacht und beschlossen hat". Na str. 68. veli: Es gibt kein Schimpfwort an sich; es lassen sich Umstände denken, in welchen ein Wort, welches gemeiniglich als Schimpfwort, gebraucht wird, im konkretem Falle eine andere, inoffensive Bedeutung erlangt. Es ist daher Nachweis erfonderlich, dass es im besonderen Falle als Schipfwort gebraucht und aufgefasst wird".

Da niti judikatura ne stoji na tom stanovištu dokazuje rješitba plenarna kr. stola sedmorice od 15. srpnja 1899. br. 2838. (Accurti br. 341), gdje se u razlozima doslovce kaže: „Ako bo javni urednik, vršeć svoju službu . . . prema svojoj dužnosti ističe ili predbacuje nepoštene ili nećudoredne čine ili takova svojstva trećih osoba, ne može počiniti delikt uvrede poštenja, jer mu fali sviest i nakana, da protupravno vredja tudje poštenje, što je bitni rekvizit svakoga delikta proti sigurnosti tudjega poštenja, te jer zakonito postupanje, koje je tko pravno ovlašten ili dužan poduzeti, ne može biti kažnjivo".

Rješidbe, koje navode razlozi po Stengleinu, nisu rješitbe vrhovnog sudišta bečkog, nego državnog sudišta u Lipskom, dakle se ne odnose na tumačenje našega nego njemačkoga kaznenoga zakona. Ali ni ova judikatura njemačka, kako dobro kasnije navode sami razlozi, ne potvrdjuje gornjega shvaćanja razloga, jer traži za kažnjivost znanje, sviest počiniteljevu, da radi izvan granica svoje vlasti, da ne služi svrsi odgoja. Time je dokazano, da se je i njemačka judikatura postavila na stanovište, da je prekoračenje karnostne vlasti kažnjivo samo onda, ako objektivno postoji kažnjivo djelo i ako je učinjeno cum animo injuriandi u navedenom smislu. Animus corrigendi isključuje vazda animus injuriandi.

Razlozi onda doista tvrde, da je okrivljeni znao, da psujuć i zlostavljajuć prekoračuje granice školske discipline, ali toga ničim ne dokazuju, već vele, da se to mora presumirati. Dakle se opet vraćaju na onu staru teoriju: „dolus inest facto", koja je kao neosnovana davno napuštena. Jer ono, što navode kao dokaz, nije nikakav dokaz. Oni najme kažu doslovce: „Medjutim imade i dokaz tome, da je okrivljeni . . . znao, da to čini prekoračenjem svoje vlasti, a dokaz taj leži u istaknutoj jur činjenici, da nikomu ni na um ne pada takova šta ubilježiti u razrednicu".

V.

Kr. sudbeni stol riešio je okrivljenika od obtužbe, jer je okrivljeni počinio inkriminirano djelo u svršenju svoga prava karnosti domaće, §. 413. k. z., kao učitelj prema učeniku M. M. i jer toga prava nije prekoračio zlostavom, koja bi bila skopčana sa povredom tjelesnom i jer je uvredljive rieči rabio kao opomenu i ukor više animo corrigendi nego li animo injuriandi, te u tom činu nema obilježja prekršaja označenoga u §. 496. k. z.

Glede toga mi je spomenuti, da okrivljeni nije imao prava ćušnuti M. M., dakle da nije onda, kad ga je ćušnuo, vršio pravo karnosti, pak da je ne kažnjiv samo radi toga, jer je s obzirom na to svoje pravo bio u bludnji, koja mu nije dala u činu vidjeti zločinstva. Kad bi on to bio znao, t. j. kad bi si bio sviestan, da on to ne smije, bio bi počinio prekršaj realne injurije, jer o tom nema dvojbe, da može učitelj počiniti ovaj prekršaj i spram svoga učenika.

Nisu dosta precizne rieči, da je uvredljive rieči rabio okrivljeni više animo corrigendi, nego li animo injuriandi. Kad bi dokazano bilo, da je okrivljeni dosta bio sviestan, da su rieči, „fakin i šmrkavac“ uvredljive za M. M., kad bi ga makar i samo donekle ovim riečima htio bio vredjati, a ne prekoriti, imali bismo verbalnu injuriju, jer ne može biti dvojbe, da može i učitelj spram onoga učenika počiniti a verbalnu injuriju, kada riečima, koje su u običnom značenju svome povredljive, neće da ga po svojoj dužnosti i svom pravu prekori radi disciplinarnog narušaja, već hoće da ga ponizi pred drugima.

Od istoga pisca izažlo je do sada:

Cesar Beccaria: O zločinih i kaznah. Prievod. Zagreb 1899.

Nužna obrana. Zagreb 1899.

Kazneno pravo. Učbenik priudešen po dr. K. Janki. Prvo izdanje. Zagreb 1893. Drugo popravljeno izdanje. Zagreb 1902. Treće popravljeno izdanje. Zagreb 1905. Četvrto popravljeno izdanje pod tiskom.

Medjunar. kriminalistička udruga. Predavanje. Zagreb 1895.

Tumač gradjanskomu parbenom postupniku. Uz sudjelovanje dr. Šilovića napisao A. Rušnov. Zagreb 1894.

Gesetzgebung und Literatur Kroatiens. Posebni otisci iz »Jahrbuch der internationalen Vereinigung für vergleichende Rechtswissenschaft und Volkswirtschaftslehre« god. 1896., 1897., 1898., 1899. i 1904.

Gesetzgebung u. Literatur des Strafrechtes in Kroatien. Posebni ctisak iz »Mitteilungen der Internationalen kriminalististischen Vereinigung 1897.

Sloboda volje i kazneno pravo. Govor držan pri instalaciji rektorom hrvatskog sveučilišta 19. listopada 1898. Zagreb 1898.

Kazneni postupnik. Drugo izdanje zakona i naredaba te rješidaba kr. stola sedmorice i vrhovnog suda u Beču. Hrvatski zakoni XII. Zagreb 1898.

Zapuštena i zločinačka mladež. Zagreb 1900.

Kazneni zakon. Drugo izdanje zakona i naredaba te riješidaba kr. stola sedmorice i vrhovnog suda u Beču. Hrvatski zakoni XV. Zagreb 1901. Treće izdanje pod tiskom.

Zwangserziehung Minderjähriger in Kroatien. Posebni otisak iz »Mitteilungen der Internationalen kriminalischen Vereinigung« godine 1902.

Ruski preventivni kazneni zavodi. Zagreb 1902.

Deveti obći kongres medjunarodne kriminalističke udruge. Zagreb 1904.

Deseti obći medjunarodne kriminalističke udruge. Zagreb 1907.

Čedomorstvo. Zagreb 1907.

Kom. naklada knjižare L. Hartmana (St. Kugli), Zagreb, Ilica br. 30.